

Kitap Transkripsiyonu

MESELE-İ ŞARKİYYE*

Mustafa KAMİL

Necati AKSANYAR**

Mesele-i Şarkîye¹ demek Bilâd-ı Osmaniye² için Devlet-i aliyye ile Avrupa devletlerinden bazıları arasında mevcut olan nizâ³ meselesi daha açığı Devlet-i Osmaniye'nin Avrupa kıtasında bulunması demek olduğunda ricâl-i siyaset⁴ ve ashab-ı kalem⁵ müttefiktirler⁶.

Şark ve garp muharrirlerinden bir takımı da şark meselesinin İslâm ile nasraniyet⁷ arasında daim bulunan nizâ meselesi olduğunu yani Umur-u İslâm⁸'i idareye memur bulunan Devlet-i Âliye ile Düvel-i mesihiye⁹ arasındaki muhârebât-ı sâlibiye¹⁰ meselesi bulunduğunu söylemişlerdir. Ancak tarif-i mezkur¹¹'de her ne kadar hakikatten eser varsa da yine tamamıyla doğru değildir. Zira Devlet-i Âliyenin varlığına karşı duran devletler yalnız din namına değil ekseriye emlâk-ı Osmaniye'den¹² bir şeye nail olmak tamamıyla izhâr-ı adâvet¹³ etmişlerdir.

Din namına pek çok halde ancak dilde bir salâh¹⁴ ve nâil-i maksat¹⁵ aslı için elde bir vesile olmak üzere istimâl¹⁶ edildiğini tarih bize gösteriyor.

* Mustafa Kamil adında bir Arap Müslüman'ın, Mısır'da El-Adab Matbaasında tab olunmuş eseridir, Şark Meselesine bakışı transkribe edilmiştir, Sene-i Hicriye Kameri 1316.

** Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Öğretim Üyesi

¹ Meseli-i Şarkîye: Doğu meselesi

² Bilâd-ı Osmaniye: Osmanlı beldeleri

³ Nizâ: Ayrılık

⁴ Ricâl-i siyaset: Siyaset adamı

⁵ Ashab-ı kalem: Kalem sahipleri, yazarlar, düşünürler, ilim adamları

⁶ Müttefik: Anlaşmalı

⁷ Nasraniyet: Hristiyanlık

⁸ Umur-u İslâm: İslam emirleri, başkanları

⁹ Düvel-i mesihiye: Hristiyan devletler

¹⁰ Muhârebât-ı sâlibiye: Haçlı savaşları

¹¹ Tarif-i mezkur: Önceden zikredildiği, anlatıldığı gibi

¹² Emlâk-ı Osmaniye: Osmanlı mülkleri

¹³ İzhâr-ı adâvet: Düşmanlığı açığa vurmaktır

¹⁴ Salâh: Kurtuluş

¹⁵ Nâil-i maksat: Amaca ulaşmak

Din namına göz önüne bir perde yapılarak arkasına nice garazlar¹⁷ ve her türlü dima¹⁸ lar ihfâ¹⁹ edilmiştir.

Tevarih²⁰ Devlet-i Âliye'ye müracaat ve iptidai teşkilinden bu güne kadar olan sahâyıf-i ahvâlini²¹ mütalaa²² edenler görürler ki, Mesele-i Şarkiye Devlet-i Âliye'nin kendisiyle beraber zuhur²³ etmiştir. Yani Türkler Avrupa toprağına ayak basarak bir Devlet-i Azime²⁴ tesis²⁵ eylediklerinden itibaren kendileriyle Avrupa devletlerinden bazıları arasında münazaat-ı şedide²⁶ zuhure gelmiş ve muharebât-ı adîde²⁷ vuku bulmuştur.

Netice Avrupa'da Türk satvetinin²⁸ zuhurundan itibaren devletlerden bazıları Devlet-i Osmaniye'ye adâvet²⁹ ve kat'-ı mezkureden tart³⁰ ve ihracını³¹ deruhte³² etmiş ise de bu babda emelleri fâsid³³ emelleri münkati³⁴ olarak akıbet-i Devlet-i Ali Osman'ın emr-i bekası selâmet-i benî beşer³⁵ için umûr-zarûriye-i lâzimededen³⁶ olmuş kalmıştır.

Hak subhânehû ve Teâlâ Hazretleri Devlet-i Osmaniye'ye çok zamanlar azim ve savlet³⁷ ve cesim³⁸ bir kuvvet ihsan buyurmuş idiğinden ümem³⁹ ve akvâm-ı muhtelifeyi⁴⁰ ihzâ ve kuvvet ve azimetiyle bütün kuvvet ve

¹⁶ İstimâl: Kullanılma

¹⁷ Garaz: Kin, düşmanlık

¹⁸ Dima' : Akıl, şuur, beyin

¹⁹ İhfâ: Gizlemek

²⁰ Tevarih: Tarihler

²¹ Sahâyıf-i Ahvâl: Gidişat sayfaları

²² Mütalaa: Gözden geçirme

²³ Zuhur: Ortaya çıkma

²⁴ Devlet-i Azime: Büyük devlet

²⁵ Tesis: Kurma

²⁶ Münazaat-ı şedide: Kuvvetli, şiddetli ayrılık, düşmanlık

²⁷ Muharebât-ı adîde: Bir çok savaşlar

²⁸ Satvet: Ezici kuvvet

²⁹ Adâvet: Düşmanlık

³⁰ Kat'-ı mezkureden tart: Adı geçen ilgiyi kesmek, kovmak

³¹ İhrâc: Gönderme, çıkarma

³² Deruhte: İçinde bulundurma

³³ Fâsid: Bozuk, bozma

³⁴ Münkati: Önünün alma, kesme

³⁵ Selâmet-i benî beşer: İnsanlığın kurtuluşu

³⁶ Umûr-ı zarûriye-i lâzime: Gerekli, zorunlu emirler

³⁷ Savlet: Şiddetli hücum, saldırı

³⁸ Cesim: İri, büyük, kocaman

³⁹ Ümem: Ümmetler

⁴⁰ Akvâm-ı muhtelif: Çeşitli kavimler

azimetleri erhâm⁴¹ ve sancak-ı şerîf hilâlini bilâd⁴² ve iktâr-ı vâsia⁴³ üzerine nasb u talîk⁴⁴ etmiştir:

İşte devlet-i aliyyenin iş bu futûhât⁴⁵ ve muzafferiyâtı ümem-i mağlûba ve akvâm-ı makhûrenin⁴⁶ yüreklerinde buğz ve adâvet-i şedîde⁴⁷ icâd ve ibkâ⁴⁸ etmiş ve aleyhine icrâ edilen muhârebât-ı kesîreye⁴⁹ birinci sebebi sayılmıştır.

Devlet-i aliyyenin elinde bulunan bilâd⁵⁰, dünyanın en güzel ve en zengin bilâdı sırasında bulunduğundan Avrupa devletleri Türkleri tard⁵¹ ve mabeyn⁵²lerinde bu yerleri taksîm etmeyi kurmuşlardır. İcrâ-yı Memâlik-i Mahrûsa⁵³’yı parça parça istilâ ve bilâd-ı Osmaniye’yi aheste aheste taksîm etmek ümidiyle düvel-i mezkûre⁵⁴ devlet-i aliyye ile muhârebeler ediyorlardı ki: bu dahî Avrupa devletlerinden bazılarının devlet-i aliyyeye adâvet eylemelerine ikinci bir sebep add olunuyor.

Adâvetin sebep-i meşhûru yani dînî meselesi noktasında tedkîk-i nazar⁵⁵ edecek olursak görüyoruz ki: Devlet-i aliyye-i Osmaniye kendi dînînden gayri bir dîn ile mütedeyyin bulunan teb’ası hakkında tesâhül⁵⁶ ve itidâl⁵⁷ iden cihanın devletleri arasında en birinci bulunuyor.

Evâmîr-i şer’i şerîfe⁵⁸ ittibâ’la⁵⁹ Hıristiyanlara din ve icrâ-yı âyinlerinde ve adâvet-i kadîmelerinde⁶⁰ hürriyet-i kâmile⁶¹ i’tâ⁶² etmiş ve akîdelerine⁶³ her vech ile ihtirâm⁶⁴ eylemiştir.

⁴¹ Erham: Hısım, akrabalar

⁴² Bilâd: Memleketler, şehirler

⁴³ İktâr-ı vâsia: Geniş çekilme

⁴⁴ Nasb u talîk: Asma, dikme

⁴⁵ Futûhât: Zaferler

⁴⁶ Akvâm-ı makhûre: Mağlub olmuş kavimler

⁴⁷ Adâvet-i şedîde: Şiddetli düşmanlık

⁴⁸ İkbâ: Devam ettirme

⁴⁹ Muhârebât-ı Kesîre: Küçük sürtüşme

⁵⁰ Bilâd: Beldeler, yöreler

⁵¹ Tard: Kovma

⁵² Mabeyn: İki şeyin arası, aradaki şey, ara

⁵³ Memâlik-i Mahrûsa : Osmanlı Ülkesi

⁵⁴ Düvel-i mezkûre : Adı geçen devletler

⁵⁵ Tedkîk-i nazar : İnceden inceye gözden geçirme, inceleme

⁵⁶ Tesâhül: Kolaylık

⁵⁷ İtidâl: Devamlılık

⁵⁸ Evâmîr-i şer’i şerîf: Büyük kanûni emirler

⁵⁹ İttibâ’: Uymak, kabul etmek

⁶⁰ Adâvet-i kadîme: Çok öncelere dayanan düşmanlık

⁶¹ Hürriyet-i kâmile: Geniş, büyük özgürlük

⁶² İ’tâ: Oluşturma, meydana getirme

İspanya Hükümeti, ehl-i İslâm'ı, Müslüman buldukları için katl ve ağrâz-ı nisvânı⁶⁵ hetk⁶⁶ ve hânelerini harâb ederek hiçbir ferdine merhamet eylemediği halde Hıristiyanlar devlet-i aliyye idâresi altında müddet-i medîde⁶⁷ yaşamışlar ve din ve akîdeleri cihetinde serbest bulunmuşlardır.

Hüdânın hıfz ve himâyesinde olsun. Devlet-i aliyye Hıristiyanlara yalnız hüsn-i muâmele ve edyân⁶⁸ ve akîdeleri hususuna ihtirâm etmekle de kalmayub belki bunlara, en aziz evladı bulunan Müslümanlar gibi muâmele eylemiş ve hiçbirini yek diğerinden temyîz⁶⁹ etmeyerek cümlesini müsâvi⁷⁰ tutmuş ve Hıristiyanlardan pek çoklarını münâsib-i âliyye⁷¹ ve vezâif-i mesaiye⁷² tayin ve umûr-ı devleti yedd-i emânetlerine⁷³ tevdi⁷⁴ ve kendilerine emniyet eylemiştir. Devlet-i aliyyede Hıristiyanların bu güne kadar bekâsı gerek mazîde gerek halde dîn hususunda itidâl⁷⁵ üzere bulunduğuna en büyük bir isbatdır.

Hatta Bulgar, Sırb ve Yunan cinslerinin şimdiye kadar bekâsı bir delil-i katıdır⁷⁶ ki devlet-i aliyye taht-ı tâbiyetinde⁷⁷ bulunmuş olan insanların dinlerine mahza⁷⁸ kendi irâdesiyle hürmet ve itibâr eylemiş ve hiçbir ferdi Müslüman dinine idhâl⁷⁹ için haber istimâl⁸⁰ etmemiştir.

Hep müverrih⁸¹ ve muharrirler⁸² itirâf etmiş ve maraz-ı garazdan⁸³ sâlim⁸⁴ bulunan insanların her biri dahi ayrı ayrı itiraf ederler ki: devlet-i aliyye-i Osmaniye küre-i arzın⁸⁵ en kuvvetli bir devleti iken mülkünde bulunan

⁶³ Akîde: İnanç, fikir, düşünce

⁶⁴ İhtirâm: Saygı gösterme, hürmet duyma.

⁶⁵ Ağrâz-ı nisvan: Kadınlara niyet

⁶⁶ Hetk: Bozma, yarma, yırtma

⁶⁷ Müddet-i medîde: Pek çok zaman

⁶⁸ Edyân: Dinler

⁶⁹ Temyîz: İyiyi kötüden ayırma, ayırtetme

⁷⁰ Müsâvi: Eşit

⁷¹ Mûnaâsib-i âliye: Padişah hizmeti

⁷² Vezâif-i mesaiye: Görevde çok çalışma

⁷³ Yedd-i emânet : Kanunen güvenilir, güvenilen

⁷⁴ Tevdi: Emanet etme

⁷⁵ İtidâl: Ortalama

⁷⁶ Delil-i kâti': Kesin kanıt

⁷⁷ Tâbiyet: Uyma, boyun eğme

⁷⁸ Mahza: Yalnız, tek, sade, tam

⁷⁹ İdhâl: Girme

⁸⁰ İsti'mâl: Kullanma

⁸¹ Müverrih: tarihçi

⁸² Muharrirler: Yazarlar

⁸³ Maraz-ı garaz: Kötü dayanılması zor durum

⁸⁴ Sâlim: Sağlam eksiksiz

⁸⁵ Küre-i arz: Yer yuvarlağı

umûm Hıristiyanları kabul dîn-i İslâm'a mecbûr etmek ve red edecek olurlarsa kendilerini mülkünden hârice tard u ihrâc⁸⁶ eylemek kudretine mâlik⁸⁷ idi.

Ancak ahkâm-ı şer'i şerîfe itaatle Hristiyanlara ve dinlerine riâyet⁸⁸ ve hürmet eylemiştir.

Bu bir hakikattir ki: tarihce muhakkak ve insafı olan insanlarca mukarrerdir. Ancak meselenin bu vech ile bulunmasındaki garâbet⁸⁹ devletin iş bu fazilet-i aliye ve mekremet-i sâmiyesi⁹⁰ kendisinin zararına ve hukukunun ziya'na asl ve başına gelen musibet ve belalara esas ve akâyid-i muhtelif-i nasraniyete⁹¹ ihtirâmı Hıristiyanları himâye nâmiyle bazı Avrupa Devletlerinin hükümete karşı çıkararak nice muharebelerine sebep olmasıdır.

Dinde itidâl⁹² ve adl u insâf⁹³ neticesi olan devlet-i aliyyedeki ihtilâfât-ı⁹⁴ dînîye meselesi devletin hayatını vakit vakit tehdid etmiş ve etmekte bulunmuştur.

Umûr-ı devlet-i aliyyeye: Avrupa devletlerinin müdâhaleleri, memâlik-i Osmaniye'de bulunan Hıristiyan ahâli nâmına olmuştur. Avrupanın devleti tazyikleri⁹⁵ bu Hıristiyanlar ismine vuku bulmuştur. Memâlik-i Şahânedeki ızdırablar bu Hıristiyanlar nâmına icâd edilmiştir. Devlet-i aliyyeye edilen tehdidler bu Hıristiyanlar ismine edilmiştir. Hemen denilebilir ki: Devlet-i aliyye ile olunan muharebelerin ekserîsi bu Hıristiyanlar nâmına icrâ olunmuştur.

Allah biliyor ki: Devlet-i aliyyede bulunan Hıristiyanlar pek mes'ud⁹⁶ ve Memâlik-i Mahrusa-i Osmaniye⁹⁷'deki Hıristiyanlar nâmına edilen Avrupa müdâhalesine asla lüzûm yoktur. Eğer Avrupa devletleri biraz insâf eyleyerdiler; devlet-i aliyyede bulunan Hıristiyanların hüsn-i muâmele⁹⁸ cihetinde –Müslümanlardan ziyâde değilse bile– hiç de eksik olmadıkları hakikat-ı zâhiresine⁹⁹ itiraf ederlerdi.

⁸⁶ Tard u ihrâc: Sürme gönderme

⁸⁷ Mâlik: Sahip

⁸⁸ Riâyet: Uyuma, uygunluk

⁸⁹ Garâbet: Gariplik, tuhaflik

⁹⁰ Mekremet-i sâmiye: Şerefli başbakanlık

⁹¹ Akâyid-i muhtelif-i nasraniyet: Çeşitli hristiyanlık kuralları

⁹² İtidâl: Ortalama

⁹³ Adl u insâf: İcdana dayalı adalet

⁹⁴ İhtilâfât: Ayrılıklar

⁹⁵ Tazyik: Baskı

⁹⁶ Mes'ud: Mutlu

⁹⁷ Memâlik-i Mahrusa-i Osmaniye : Osmanlı Ülkesi memleketleri

⁹⁸ Hüsn-i muâmele: İyi davranış

⁹⁹ Hakikat-ı zâhire: Görünür gerçek

Bir kere de memâlik-i şâhânedede bulunan Yahudilere ihâl-e-i nazar¹⁰⁰ edelim. Derhal görürüz ki bunlar ne bir ihtilâl, ne bir heyecan; ne bir şekva ne bir tezellülde¹⁰¹ bulunmayub haklarında devletin hürmet ve riâyet ve lütf ve inâyetinden dolayı gece ve gündüz Allah'a hamd u senâ ve bekâ-yı devlete sırren ve alenen¹⁰² hayr duâlar idüb duruyorlar. Zira Avrupalı devletler içinde Yahudileri müdâfaa ve Yahudiliği himâye¹⁰³ edecek bir devlet bulunmuyor ve Yahudiler mülk-i devletde devlet aleyhine Avrupalılara alet olmuyor ve bilakis kendilerini Osmanlı bilerek hukûk-ı Osmaniyeye iştirâk¹⁰⁴ eyliyorlar.

İngiltere gibi bazı devletler Ermeni cinslerini istimâl¹⁰⁵ ve elde alet ederek efâl¹⁰⁶ ve desâyis-i diniye¹⁰⁷ ile bunlara ihtilâl çıkartırdı. Ermeni meselelerinde meydân-ı subûta¹⁰⁸ varmışdır ki: Protestân¹⁰⁹ bulunan Ermeniler devlet aleyhine mekîdeler¹¹⁰ ihdâs¹¹¹ ve ihtilâller icâd eyledikleri halde Katolik¹¹² bulunan Ermeniler bunlara iştirak¹¹³ eylememiştir.

Devlet-i aliyyede ihtilâf-ı dîn meselesi erbâb-ı garaz¹¹⁴ ve ashab-ı fitne¹¹⁵ ve fesadın ellerinde istimâl¹¹⁶ eyledikleri alet-i gayedir¹¹⁷.

A'da-yı devletin¹¹⁸ desîselerine¹¹⁹ alet olarak mülkde ihtilâl çıkaranlar ise kendi nefislerine fenalık ediyor, devlet düşmanlarının tahrîk¹²⁰ ve

¹⁰⁰ İhâl-e-i nazar: Gözgezdirmeye

¹⁰¹ Tezellül: Alçak görme, küçük görme

¹⁰² Sırren ve alenen: Gizlice ve açıktan

¹⁰³ Himâye: Koruma

¹⁰⁴ İştirâk: Ortak olma

¹⁰⁵ İstimâl: Kullanma

¹⁰⁶ Efâl: İşler, fiiller

¹⁰⁷ Desâyis-i diniye: El altından yapılan dini hileler, oyunlar

¹⁰⁸ Meydân-ı sūbut: Gerçeğin meydana çıkması

¹⁰⁹ Protestân: Martin Luther önderliğinde Roma'daki papalığa ve Roma kilisesine karşı gelerek dinde reform hareketlerini başlatan ve onları takip eden insanlar. Hıristiyanlıkta Protestan mezhebine mensup kişi

¹¹⁰ Mekîde: Hile, düzen, aldatma

¹¹¹ İhdâs: meydana getirme, ortaya çıkarma

¹¹² Katolik: Baba, Oğul ve Kutsal ruh üçlemesiyle oluşan kutsal birlik mi, yoksa tek bir varlık mı ? karmaşasının yaşandığı İznik Konsilinde ayrıma düşen Hıristiyanların büyük tartışmalarla Katolik, Ortodoks diye bölünmesinde üçlemeyi tercih eden mezhep..

¹¹³ İştirak: Katılma

¹¹⁴ Erbâb-ı garaz: Kötülük besleyen kişiler

¹¹⁵ Ashâb-ı fitne: Karışıklık çıkarmak, bölücülük isteyenler

¹¹⁶ İstimâl: Kullanma, kullanılma

¹¹⁷ Alet-i gaye: Maksat için vasıta anlamında kullanılan bir tamlama

¹¹⁸ A'da-yı devlet: Düşman devletler

¹¹⁹ Desîse: Hile, oyun

evâmîrine¹²¹ mecnûnâne ittiba'la saâdet¹²² hallerini nahs¹²³ ve hayât-ı azizlerini ifnâ¹²⁴ eyliyorlar.

Ermeni mesele-i zâilesinden¹²⁵ dolayı terk-i hayat eden Ermeniler İngiliz desiselerine kurban gittiler. Girid Meselesinden dolayı katl olunanlar İngiliz desiseleri yolunda katl olundular. Teselya'da terk-i hayât eden Yunan askerleri bile İngiliz desiselerine Kurban oldular. Devlet düşmanlarının keyflerine hizmet ve nasihatlarıyla amel ve emirlerine ittiba¹²⁶ edenlerin cezası Ermeni ve Yunanların nâil olduğu cezâ-yı sezâdan¹²⁷ başka bir şey değildir.

İngiltere gibi şark Hıristiyanlarına muhabbet iddiasında bulunan ve bunların rahat ve saadetleri hususunda fiiliyâta girişmek isteyen bir devlet, eğer iddiasında sahih olsaydı ümidlerine nâil olmak için devlet-i aliyye ile hoş geçinmeği nefesine vacib bilirdi. Yoksa, İngiltere hem Hıristiyanlara muhabbetini dava hem Hıristiyanların zümme-i umûrî kabza-i tasarrufunda bulunan devlet-i aliyyeye adâvetini izhâr¹²⁸ eylemesi cünûn¹²⁹ siyâsetinden sayılabilir.

Devlet-i aliyye gibi sahib-i kuvvet bir devletin kendi mülkünde re'yi hilâfına¹³⁰ hareket eden İngilizlerin sadıklarını¹³¹ yani en büyük bir düşmanın dostlarını nâ'il-i rahat¹³² ve saâdet eylemesini akl-ı beşer¹³³ kabul eder mi? İngiltere'nin müdâfaasında bulunduğu Hıristiyanlar vatandaşları olan İslâma adâvet eylese artık Müslüman Türklerden lütf u inâyet¹³⁴ ve rıfk u mürvet¹³⁵ talep etmelerini fikr-i âdemî¹³⁶ hiç kabul eyler mi?

¹²⁰ Tahrîk: Kızıştırma

¹²¹ Evâmîr: Emirler, istekler

¹²² Saâdet: Mutluluk

¹²³ Nahs: Yokolma

¹²⁴ İfnâ: Yoketme, tüketme

¹²⁵ Zâile: Fazlalık

¹²⁶ İttiba: Uyma, uygunluk gösterme

¹²⁷ Cezâ-yı sezâ: Layık olan ceza

¹²⁸ İzhâr: Açığa vurma

¹²⁹ Cünûn: Delirme, çıldırma

¹³⁰ Re'yi hilâf: Seçiminin tersine, aksine olarak

¹³¹ Sadık: İçten bağlılığı olan

¹³² Nâ'il-i rahat: Rahata ulaşma

¹³³ Akl-ı beşer: İnsan aklı

¹³⁴ Lütf u inâyet: Güzellikle ve isteyerek yapılan yardım

¹³⁵ Rıfk u Mürvet: Tatlılıkla, iyilikseverlikle

¹³⁶ Fikr-i âdemî: İnsan fikri, düşüncesi

Devlet-i aliyyede İslâm ile Hıristiyanların müttefikân¹³⁷ ve müttehiden¹³⁸ geçinmeleri zorla değil belki tarafeynin¹³⁹ hüsn-i niyetiyle¹⁴⁰ yekdiğerine meyl u muhabbet ve devlete ihls ve itâ'at eylemesiyle husûl bulur. Eğer Avrupa devletleri Şark Hıristiyanlarının saâdet hallerini hakikaten istiyorlarsa ilk evvel Hıristiyanlara devletin evâmirine ittiba¹⁴¹ eylemelerini ve hizmetinde ihlasla asla kendisinden ayrılmalarını emr ve tenbîh etmelidirler. Aksi hâlinde Müslüman ile Hıristiyan arasına şikâk u nifâk¹⁴² ilka¹⁴³ eden bir devlet veya devletlerin husûmet-i şedîde ve adâvet-i kuvveye tahsilinden başka bir şeye nâil olmaları muhaldir¹⁴⁴.

Devlet-i aliyyede Müslümanlar vatandaşları bulunan Hıristiyanlardan bir kısmının ecnebi emirleriyle hareket eylediklerini görürlerse bunların vatan hâini ve devlet-i Osmaniye düşmanı sayacakları yani vatanı millet ve devlet hâini add eyleyecekleri müstağni-i beyândır¹⁴⁵; O halde vazife-i vataniyyelerini iddiâ için elbette ellerinden geldiği kadar bunların aleyhinde hareket ederler. Bu ise dünyada bütün milel¹⁴⁶ ve akvâmının¹⁴⁷ yaptığı veya yapacağı bir işdir.

Farz edelim ki: bir gün İngilizlerden bir kısmı Rusya yahut Almanya veya Fransa gibi bir ecnebi devletin emrine ittibâ¹⁴⁸ kalkarak İngiltere'de ıztırab ve ihtilâl çıkarmışlardır. O halde İngilizlerin kısm-ı bâkisi¹⁴⁹ vazife-i vataniyyeleri hususunda ne türlü hareket ederler? Ecnebi bir devletin emirlerini infâza¹⁵⁰ çalışan bu hâinlerin üzerine her türlü vasıta ve vesileye mürâcaatla belâ kesilmezler mi?

Devlet düşmanlarının emirlerini infâz ile memâlik-i devlete ıztırâb ve ihtilâlleri ihdâs¹⁵¹ edenler hâindirler. Bunlara karşı ilân-ı adâvet¹⁵² etmek ve bütün kuvvet ve kudretleriyle intikâma şitâbân¹⁵³ olmak her sâdik Osmanlının üzerine vacibdir. Evvelce de söylediğimiz gibi devlet-i

¹³⁷ Müttefikân: Birliktelikle

¹³⁸ Müttehiden: Birleşerek

¹³⁹ Tarafeyn: Her iki taraf

¹⁴⁰ Hüsn-i niyet: İyi niyet, düşünce

¹⁴¹ İttiba: Bağlılık

¹⁴² Şikâk u nifâk: Ayrılma bölünme

¹⁴³ İlka: Bırakma, terketme, atma

¹⁴⁴ Muhal: Gerçekleşmesi mümkün olmayan

¹⁴⁵ Müstağni-i beyân: Doygun, gönlü tok olduğunu açıklama

¹⁴⁶ Milel: Milletler

¹⁴⁷ Akvâm: Kavimler

¹⁴⁸ İttibâ: Uyuma, uygunluk gösterme

¹⁴⁹ Kısm-ı bâki: Geri kalan kısmı

¹⁵⁰ İnfâz: Yerine getirme, yapma

¹⁵¹ İhdâs: Meydana getirme, ortaya çıkarma

¹⁵² İlân-ı adâvet: Düşmanlığını ilan etme

¹⁵³ Şitâbân: Acele eden, koşan

Osmaniye’de İslâm ile Hıristiyan arasında garaz u avazdan sâlim ve sahîh ittifâk ve ittihâdın¹⁵⁴ husûlü ancak umûmun hükümet-i seniyyeye ihlâs-ı tâmm¹⁵⁵ üzere bulunmasıyla olur. Bundan başka bir hakikat yoktur ve olamaz.

Memâlik-i Osmaniye’de ihtilâfât-ı edyân¹⁵⁶ devletin marazlarından biri belki de birincisi sayılıyor ise yabancıların vücûdu tedâvisi gayr-i kâbil bir maraz ve misli bulunmaz bir belâ sayılmalıdır. Muhârebât-ı muhtelifede devletin dûçar-ı hezîmet¹⁵⁷ edilmesine sebep yabancılar olmuştur.

Mülkde ecnebi desîselerine müsâade ve muâvenet¹⁵⁸ edenler yabancıdır. Zekûr ve nisâ¹⁵⁹, birçok yabancılar sıkıntılar ve tereddüdler vücûd-ı devlete hülûl¹⁶⁰ ederek isimlerini Müslüman isimlerine tebdil¹⁶¹ eylemişler ve rütbe ve mansıblarda¹⁶² terakki¹⁶³ cihetine teşebbüsle bazıları devletin en büyük memûriyetlerine nâil oldukdan başka makâm-ı âliye bile tekarrübde¹⁶⁴ cümleden evvel bulunarak devleti mahv u inkırâza¹⁶⁵ marûz ve esrârına a’dâyı devleti¹⁶⁶ muttali¹⁶⁷ etmişlerdir.

Yabancılar, mülteciler, ezmine-i sâlifede¹⁶⁸ devletin bütün şu’ubât-ı idâresinde¹⁶⁹ hatta asâkir-i Osmaniye arasında intişâr¹⁷⁰ ile mülkde pek büyük satvet¹⁷¹ ve nüfûz¹⁷² sahibi olmuşlardır.

Bu tereddütlerin arasında, meselâ Rusya Politikasına mâil nâmıyla Rusya musâlihını¹⁷³ tervîce¹⁷⁴ ve İngiliz siyâsetine âşık diye İngilterelilerin hayrına

¹⁵⁴ İttihâd: Birleşme

¹⁵⁵ İhlâs-ı tâmm: Tam doğru

¹⁵⁶ İhtilâfât-ı edyân: Dinlerarası karışıklık

¹⁵⁷ Dûçar-ı hezîmet: Bozguna düşme

¹⁵⁸ Muâvenet: Yardımlaşma

¹⁵⁹ Zekûr ve nisâ : Erkek ve Bayan

¹⁶⁰ Hülûl: Girme

¹⁶¹ Tebdil: Değiştirme, değiştirilme

¹⁶² Mansıb: Devlet hizmeti, memuriyet, makam.

¹⁶³ Terakki: Yükselme, ilerleme

¹⁶⁴ Tekarrüb: Yakınsama, birbirine yakın olma hali.

¹⁶⁵ İnkırâz: Bir bütünden tek dahi kalmayınca tüketme, bitme

¹⁶⁶ A’dâyı devlet: Devlet düşmanları

¹⁶⁷ Muttali: öğrenmiş, haber almış, bilgisi olan, haberli

¹⁶⁸ Ezmine-i sâlife: Geçmiş zamanlar, eski zamanlar

¹⁶⁹ Şu’ubât-ı idâre: Cemaatler kabilelerin yönetimi

¹⁷⁰ İntişâr: Neşrolma, dağılma, yayılma

¹⁷¹ Satvet: Ezici üstünlük

¹⁷² Nüfûz: İtibarlı, güçlü, sözü geçer

¹⁷³ Musâlihını: Barış yapan, barışan

¹⁷⁴ Tervîce: Kıymet ve itibarını artırma

hidmet edenler görüldüğü halde Devlet-i Osmaniye siyâsetine muhibb¹⁷⁵ nâmını bile alanlar ve menfatâne hidmet edenler görülmüyordu.

Osmanlı Milleti, hayât-ı kavmiyesine¹⁷⁶ kemâl-ı kuvvetle mâlik, azamet¹⁷⁷ ve şehâmet-i¹⁷⁸ devletin yerine Balkan hükümet-i müttehidesinden¹⁷⁹ müteşekkil bir devlet ikâme ediyor, bazıları dahi “Bizantin” İmparatorluğunu îade eyliyorlar idi. Rus ve Nemse ricâl-i siyâsiyesi ise memâlik-i devlet-i aliyyeyi aralarında taksîm için planlar çiziyor ve raporatlar yazıyorlardı. Bu bâbda herkes bir türlü teşbüüste bulunup hele devletin ömrü pek az kalmış olduğunda umûmen müttefik idiler.

Devletin ömrünü en uzun gören taksimciler bile teşebbüslerini icrâya on veya nihâyet yirmi sene sonra muvaffak olacaklarını zan ediyorlardı.

Geçen asrın ricâl-i siyâset ve erbâb-ı kalemi¹⁸⁰ bugün kabirlerinden kalksalar da gelip devlet-i aliyyenin hâlâ bir hayat bulunduğunu ve on sekizinci asrın nihayetinde düşmanlarıyla ettiği boğaz boğaza muharebelerinde galip geldiğini ve bala tepelerini birer birer aştığını ve musibet boğazlarını arkası arkasına geçtiğini görselerdi kendi gözlerine inanmazlar ve doğruya imân etmezlerdi.

Ancak devlet-i aliyyenin bekası ebnâ-yı beşer¹⁸¹ için zaruri ve saltanatın devamı şark ve garb-ı ümem ve akvâmının¹⁸² selameti için lazım olduğu bir hakikat-ı zâhire¹⁸³ hükmüne girmiştir.

Hûdâ-yı azz ve cell hazretleri beni beşerin yek diğerini mahv ve tedmirden¹⁸⁴ ve hurubât-ı tavile-i diniye hıfzını¹⁸⁵ devlet-i aliyyenin bekâ ve saltanat-ı seniyyenin¹⁸⁶ hıfzıyla murâd¹⁸⁷ buyurmuş olmalıdır.

Devlet-i Osmaniye iş bu hayat-ı tavile¹⁸⁸sinde, en kuvvetli memleketlerin altı üstüne gelmesine kâfi olacak çok korkunç tehlikeler görmüş ve hükümât-ı kâdire¹⁸⁹ ve memâlik-i kahire¹⁹⁰yi darmadağın edecek nice musibetler

¹⁷⁵ Muhibb: Seven, sevgi besleyen, dost

¹⁷⁶ Hayat-ı kavmiye: Kavimin diriliği, canlılığı

¹⁷⁷ Azamet: Büyüklük

¹⁷⁸ Şehâmet: Zeka ve akılla birlikte olan cesaret, yiğitlik

¹⁷⁹ Müttehide: Birleşmiş, birleşik olmuş, birleşik

¹⁸⁰ Erbâb-ı kalemi: Yazı reisi, başkanı.

¹⁸¹ Ebnâ-yı beşer: İnsan oğulları, insanlar.

¹⁸² Akvâm: Milletler, uluslar.

¹⁸³ Zâhire: Dışarı fırlamış göz.

¹⁸⁴ Tedmir: Yoketme, mahvetme

¹⁸⁵ Hıfz: Saklama, ezberleme.

¹⁸⁶ Saltanat-ı seniyye: Yüce saltanat.

¹⁸⁷ Murâd: İstek, arzu.

¹⁸⁸ Hayat-ı tavile: Uzun hayat, ömür

¹⁸⁹ Hükümât-ı kâdire: Kudretli, güçlü iktidar

hayat-ı hakikiye¹⁹¹ sine fenalık gelmeyerek geçirdiğin başka zindeliği cihanı düçâr-ı dehşet¹⁹² eder ve bir surette bir hayat kalmıştır.

Avrupa ricâl-i siyâsiye¹⁹³ ve kalemiyesinden birçokları devlet-i aliyyenin bekâsı muvâzene-i umumiye¹⁹⁴ için bir emir lâzım olduğunu -hak saklasın-zavallı pek büyük muhâtaraları¹⁹⁵ mûcib¹⁹⁶ ve dünyanın dört köşesini alevler içinde bırakacak ateşler ikâd¹⁹⁷ edeceğini ve umur-ı İslâmi ikâme eden iş bu saltanatın hemdi geçen sâlib muharebelerini çol çocuk kavgası yerine koyacak derecede umum Müslümanların ihtilâl çıkarmalarını dâ'î¹⁹⁸ bulunacağını his ve idrâk etmişlerdir.

Şark Hıristiyanların hayrına hâdim¹⁹⁹ olacaklarını iddia edenler: devleti aliyyenin taksimi veya izâlesinden²⁰⁰ Müslümanlarından evvel şarkta bulunan umûm Hıristiyanların mahv ve munkarız²⁰¹ olacağını herkesten evvel biliyorlar.

Avâkıb-ı umuri²⁰² gören bil-cümle²⁰³ ukalâ ve ashâb-ı²⁰⁴ bâsiret-i müttefikâ²⁰⁵ karar vermişlerdir ki: Âli Osman-ı devletinin vücûdı Müslüman ve Hıristiyan kanları gövdeyi götürecektir bir halde ırmaklar gibi akmadıktan sonra dünya yüzünden kalkmaz. Binaenaleyh insaniyete muhabbet ve iş bu muhabbetinde sadık olanlar bu gibi bir halin vuku ve husulini men için devlet-i aliyye tarafını iltizâm²⁰⁶ ve takviye-i saltanatı hususuna sarf ve bezl-i mesâi²⁰⁷ etmelidirler.

Devlet-i aliyyeye en eski düşman sayılan Rusya ve Nemse devletleri bu gün memâlik-i Osmaniye'nin taksimi bir emr-i mahali olduğuna itikad ederek

¹⁹⁰ Memâlik-i kahire: Memleketlerin bir çoğu

¹⁹¹ Hayat-ı hakikiye: Gerçek hayat

¹⁹² Düçâr-ı dehşet: Korku, telaşa maruz kalmak

¹⁹³ Ricâl: Belli mevki sahibi kimseler.

¹⁹⁴ Muvâzene-i umumiye: Vekaletler bütçesinin bütün.

¹⁹⁵ Muhâtara: Tehlike, zarar, ziyan, korku

¹⁹⁶ Mûcib: İcabeten, lazım gelen.

¹⁹⁷ İkâd: Yakma, yakılma.

¹⁹⁸ Dâ'î: Dua eden, duacı, sebep olan

¹⁹⁹ Hâdim: Hizmet eden.

²⁰⁰ İzâle: Giderme.

²⁰¹ Munkarız: Biten, arkası gelmeyen.

²⁰² Avâkıb-ı Umûr: Yapılan İşler

²⁰³ Bil-cümle: Hep bütün.

²⁰⁴ Ashâb: Çok söyleme, fazla tamah etme.

²⁰⁵ Basiret-i müttefikâ: Uyanık müttefik.

²⁰⁶ İltizâm: Kendi için lüzumlu sayma, birinin tarafını tutma.

²⁰⁷ Bezl-i mesâi: zaman harcama

sulh ve selamet umumiyeinin muhafazası için keynûnet-i devlet²⁰⁸i müttefikân muhafazaya şitebân²⁰⁹ olmuşlardır.

Nemse Devleti; Devlet-i aliyye ile ettiği muhârebelerin nefesine pek büyük zararlar îkâ eylediğini²¹⁰ ve neticelerinin kendi üzerine gayet meş'ûm²¹¹ geldiğini bilmiştir.

Çünkü; Devlet-i Osmaniye ile ettiği muhârebeler yüzünden pek zayıf düşerek şimdiki İtalya'yı teşkil eden İtalya'daki emlakını zâyi eylediği gibi Alman sâkin olan birçok vilâyâtını dahî Prusya Devleti'nin karşısında gayb etmiştir.

Nemse Devleti; Devlet-i aliyye'ye adâveti esnâsında Balkan vilâyât-ı şâhânesi halkını yalnız cinsiyet nâmına tehyic ediyor. Zira kendisi bir Katolik devleti olduğundan Ortodoks bulunan iş bu Balkan halkını din nâmına tehyîce²¹² muktedir değil idi.

Halbuki Balkan'da bulunan teb'a-i şahâneyi böyle cinsiyet ayağa kaldırması kendi başına kendi eliyle belâ satın almış oldu. Zira bu vech ile cinsiyet fikri bi'n-nefs kendi memleketinde zuhûr etmesine kapı açmışdı. Macarlar kalktı Macar cinsini ihya nâmıyla bir nev-i istiklâliyet ve hürriyete nâil oldu. İşte zamanımızda ise "Bohemya" halkı Boheyemlik nâmına kesb-i istiklâliyet²¹³ ve nâil-i hürriyet olmak isteyip duruyorlar. Demek ki: şimdilerde Nemse Devleti; mülkünde cinsiyet fikri münteşir²¹⁴ olduğu için ulûm²¹⁵ iyle uğraşmaktadır.

Rusya Devleti ise Mesele-i Şarkiyede dâima Ortodoks dini nâmına kıyam ve Romanya ve Yunan, Sırb, Bulgar ve Karadağlıları Devlet-i aliyyenin hükmü altında ihrâc için Ortodoksluk ismine hareket etmişdi. Bu yüzden Ümem-i sağire-i mezkûre²¹⁶ ayrı ayrı hükümetlere münkasım²¹⁷ buldukları halde yine tevsi-i arazi²¹⁸ tama'²¹⁹ıyla yek diğeri aleyhine adâvet-i şedîde²²⁰ izhâr eylemiştir.

²⁰⁸ Keynûnet-i devlet: Devletin varlığı, varolması

²⁰⁹ Şitebân: Acele eden

²¹⁰ İkâ eylemek: Yapma, yaptırma, oldurma

²¹¹ Meş'ûm: Uğursuz

²¹² Tehyîce: Heyecanlandırma, coşturma

²¹³ Kesb-i İstiklâliyet: başına buyruk olma kazanımı, istiklalini kazanma

²¹⁴ Münteşir: intişar etmiş, açılmış, dağılmış, yayılmış

²¹⁵ Ulûm: Bilgiler, ilimler

²¹⁶ Ümem-i sağire-i mezkûre : Adı geçen küçük milletler (ümmetler)

²¹⁷ Münkasım: Bölünmüş, kısımlara ayrılmış

²¹⁸ Tevsi-i arazi: Arazi dağıtımı, bölünmesi

²¹⁹ Tama': Doymazlık, çok isteme, açgözlülük

²²⁰ Adâvet-i şedîde: Şiddetli düşmanlık

Daha garibi; Yunan kilisesi Ortodoks kiliselerine menşe bulunduğu halde Bulgar ve Sırbılar nezdinde gayret-i siyasiye neticesi olarak itibârını gaybetmiştir.

Makedonya’da iş bu cinsiyet-i muhtelifte arasındaki mevcut nizâ’lar²²¹ birbirleri aleyhine olan adâvetlerinin ve cins ve din meselelerinin zuhurundan dolayı Balkan Şebe Ceziresinin dûçâr olduğu muhâtarâ²²²’nın derecelerini pekala tayin edebilir.

Rusya Devleti; Devlet-i aliyye ile eylediği harblerden ne kazanmış olduğu noktasına ihâl-i nazar²²³ edersek görürüz ki; Rusya yüz elli sene Devlet-i Osmaniye’ye adâvet²²⁴ ederek nice defalar harb eylemiş ve her bir harbinde pek çok mal ve ricâl²²⁵ gayb etmiş olduğu halde hakikatde ancak Kırım ve Kafkasya’ya mâlik olabilmıştır.

Rusya Devleti Romanya, Sırbya, Yunan ve Bulgarya gibi küçük hükümetlerin icâdına sebep bulunduğu halde hilâf-ı zannî²²⁶ olarak bunların en büyük adâvetini kazanmıştır. Romanya, Sırbya ve Yunan hükümetleri ve Rusya devletini hala memnun etmeyecek bir tarîk-i siyâsette daim bulunuyor. Hususan Romanya hükümeti Osmanlı ve Nemse ve Alman devletleriyle hüsn-i münâsebet peyda ettiği için Rusya’nın adem-i rızasına mazhardır²²⁷ Bulgarya Veliahtı Prens “Boris” Ortodoks dinini kabul eylediği şu son senelerden mukaddem²²⁸; Bulgar Hükümeti bile Rusya ile siyâsetinde mutedil²²⁹ bulunmuyor idi.

Bir taraftan Rusya Devleti, devlet-i aliyye ile eylediği harblerden, Asya ve Şark-ı aksada merkezi kuvvetli Rusya’nın devletle harb ederek ricâl ve mâl ve vakt-i zâyî eylemesinde pek büyük menfeati bulunan İngiltere Devleti’nin müstefîd evvelde yani görmüş diğer taraftan Büyük Petro’nun vasiyetini yerine getirmek için İstanbulu almak, devlet-i aliyyeden, Avrupa’dan ve ezcümle dostu bulunan Fransa’dan göreceği mukâvemet şedîde hasebiyle mahall olduğunu bilmiştir. İşte bunlara binâen Rusya Devleti devlet-i aliyye ile hoş geçinerek şark-ı aksâ meselelerine ehemmiyet vermediği müreccah²³⁰ bulmuştur. Rusya’nın devletle hoş geçinmek istediği Ermeni ve harb-i ahir meselelerinde Osmanlılarca tahakkuk etmiştir.

²²¹ Nizâ: Ayrılık

²²² Muhâtarâ: Tehlike, zarar, ziyan

²²³ İhâl-i nazar: Dikkatleri toplama, çekme

²²⁴ Adâvet: Düşmanlık

²²⁵ Ricâl: Adam

²²⁶ Hilâf-ı zannî: Tahminin tam aksine

²²⁷ Mazhar: Bir şeyin çıktığı görüldüğü yer, nail olma, şereflenme

²²⁸ Mukaddem: Önde olma, öncesi olma

²²⁹ Mutedil: Münasip olma, ne az ne çok, uygun

²³⁰ Müreccah: Tercih edilen, üstün tutulan

Zât-ı i'lâyî şehriyâriye²³¹ Yunanla edilen harbin tevkifini iltimâs bâbında haşmetlü Rusya İmparatorunun irsâl²³² eylediği telgrafnâme gibi sadakat ve müsâlemet²³³ i me'âlen²³⁴ bir hâlin vukuu tarihlerde mevcûd değildir. Şu son senelerde devlet-i aliyye aleyhine adâvet bayrağını açan bir devlet varsa o da Mısır'ın ve ehl-i İslâmın düşmanı bulunan İngiltere Devletidir. Bir çok zamanlar İngiltere devleti devlet-i aliyyeye dostluk yüzü göstermiş, hem efkârı olduğunu bildirmiş ve bu sadakat-i kâzibesi²³⁵ yüzünden Türkiye'nin eylediği zarar kadar kendisi kâr etmekte bulunmuştu. Zira İngiltere Devleti Rusya'nın Türkiye ile edeceği harblerden kuvvetini gayb ile kendisini Hindistandan tarda²³⁶ muktedir olmayacağını ve Türklerin dahi bu yüzden zayıf düşerek hukukunu müdafaa namıyla kendisine biraz yer vereceklerini muvafık-ı maslahat-ı dâime²³⁷ sinden biliyor idi. Bundan başka İngiltere Devleti maddi, ticari ve sanayi edeceği karlardan kat-ı nazar²³⁸, devlet-i aliyyeye sadakati yüzünden İslâm arasında kesb-i nüfûz²³⁹ etmiş ve Hindistan Müslümanları üzerine satvet-i tâmm²⁴⁰ sahibi olmuştur. Türkiye'nin sadakati olmasaydı Hindistan ahâlisi meşhûr "Siba" isyanında İngilizleri memleketlerinden ez-kale²⁴¹ tard edeceklerdi.

İşte o sadakat neticedir ki: cennet-mekân Gazi Abdülmecid Han hazretleri Hindistan Müslümanlarına dostu bulunan Biritanya Kraliçesinin hükümeti aleyhinde ihtilâl çıkarmamalarını ve sakîn ve sükût²⁴² kalmalarını me'âlen²⁴³ bir beyannâme isdâr²⁴⁴ buyurmuşlardı.

İngilizler Hindistan'da bulunan ehl-i İslâmın şerrinden müddet-i medîde²⁴⁵ emin olarak kalmışlar ise şüphesiz devlet-i aliyye sâyesindedir.

İşte İngiltere şu günlerde eski dostu ve yeni düşmanı add eylediği devlet-i aliyyenin Hind Müslümanlarını hala devam etmekde bulunan isyana teşvik ve sebep olduğunu dava ediyor.

²³¹ Zât-ı a'lâyî şehriyâri: "Padişah" için söylenen özel tamlamadır. "şanı büyük olan, şehre sevdalı" anlamındadır

²³² İrsâl: Göndermek, gönderilmek

²³³ Müsâlemet : Barış içinde olma, barışıklık

²³⁴ Me'âlen: Meydana gelen-ortaya çıkan şey netice, açıklama

²³⁵ Kâzibe: Uydurma, yalan

²³⁶ Tard: Kovmak, zorla göndermek yollamak

²³⁷ Muvafık-ı maslahat-ı dâime: Devam edegelen uygun gerekli şeyler

²³⁸ Kat-ı nazar: Bakışı kesme bakmama, geçme, ilerleme, yolalma

²³⁹ Kesb-i nüfûz: İtibar, güç kazanma

²⁴⁰ Satvet-i tâmm: Tamamen ezici üstünlüğe sahip olma

²⁴¹ Ez-kale: Söküp çıkarmadan

²⁴² Sükût: Sessiz, sedasız

²⁴³ Me'âlen: Meydana gelen-ortaya çıkan şey netice, açıklama

²⁴⁴ İsdâr: Çıkarma, çıkarılma

²⁴⁵ Müddet-i medîde: Uzun zamandır, uzun müddet

Ma'a zâlik²⁴⁶ Hind isyanı gerek Türkiye'nin teşviki sâyesinde olsun –Hind isyanı ma'lûm birkaç kabile arasında zuhûr etmiş olduğundan ve devlet-i aliyyenin şayet teşvikine binâ bulunsa yedi umûm Hind Müslümanlarının isyan etmeleri lazım geleceğinden iş bu isyanda Osmanlıların aslâ elleri olmadığını zannederim– gerek Hindlilerin kendi kendilerine isyan çıkarmış bulunsun İngilizlerin bu vech ile davası devlet-i aliyyeye sadakat nümâyîşinde bulunmaktan müstefid olduklarını isbata herhalde kâfîdir. Türkiye'ye adâvet eylediklerini ilân ise kendi nefislerinden başkasına zarar etmemiştir.

Padişah-ı azam şevketlû Abdülhamid-i sâni hazretleri serîr-i Saltanat-ı Osmaniye²⁴⁷, ye cülûsundan itibaren devlet-i aliyye, İngilizler dostluklarında hod'akâr²⁴⁸ olduğunu, kendisine izhâr-ı adâvet²⁴⁹ edenlere yapacağı mazaratdan ziyâde ilân-ı sadâkat eyleyenlere zararı dokunacağını idrâk etmiştir. İngiltere devleti Berlin Kongresinde Rusya'ya karşı durarak devlet-i aliyyeye yardım etmek şartıyla “Kıbrıs” ceziresini almış halbuki devlete hiçbir faidesi dokunmayarak Kongreden girdiği gibi çıkmış ve Türkiye ise bu kongrede kayb eylediği gibi başka kongrelerde kayb etmemiştir.

Rusya Devleti Devlet-i aliyye ile eylediği harblerden müstefid olmadığı ve zâyiât-ı kesire²⁵⁰ sini tazmîn edemediğini 1877 muharebesinden sonra anlayarak devletle hoş geçinmeyi harb etmekten müreccah²⁵¹ bulmuştur.

İşte tarih mezkûr devlet-i aliyye ile İngiltere'nin şikâk²⁵² ve adâvetine mebde²⁵³ sayılmıştır. İngiltere Devleti Mısır'ı işgal-i askeriyesi altına aldığından itibaren iş bu adâvet tamamiyle meydana çıkmıştır.

Zât-ı a'lâ-yı şehr-iyâri²⁵⁴ İngiltere'nin bu vech ile olan işgâl-i askeriyesinden ve Mısır'da tutmuş olduğu meslek Hüdakârisinden İngilizlerin artık dostluğu olmayacağını ve devlet-i Osmaniyye'nin en büyük bir düşmanı bulunduğunu ve tahmîn edilen eski dostlukları ise Âl-i Osman Devleti'nin sandığına bulunan şiddetli damalarını ve açıklı adâvetlerini arkasına saklamak için bir perde bulunduğunu görmüş ve bilmiştir.

²⁴⁶ Ma'a zâlik: “Bununla birlikte” “şu da var ki” anlamlarına gelen tamlama

²⁴⁷ Serîr-i Saltanat-ı Osmaniye: Osmanlı saltanatının tahtı

²⁴⁸ Hod'akâr: Başına buyruk, bencil, kendini düşünen

²⁴⁹ İzhâr-ı adâvet: Düşmanlığını açığa vurma

²⁵⁰ İâyiât-ı kesire: Çok büyük kayıplar

²⁵¹ Müreccah: Tercih sebebi, seçmeye layık görme

²⁵² Şikâk: Uyuşmazlık, anlaşmazlık, anlaşma

²⁵³ Mebde: Başlangıç, ilk unsur

²⁵⁴ Zât-ı a'lâ-yı şehr-iyâri: “Padişah” için söylenen özel tamlamadır. “şanı büyük olan, şehre sevdalı” anlamındadır

Artık o zamandan itibâren İngiltere Devleti Saltanat-ı seniyye aleyhinde memâlik-i mahrûsa-i²⁵⁵ devlet-i aliyyenin her tarafına ilgâ-yı desâyise²⁵⁶ mübâşeret²⁵⁷ etmiştir. Ermeni, Dürzi ve Girid isyanlarının zuhûruna İngilizler sebep olmuştur. Ancak ilgâ edebileceği bu kadar desiseleri yalnız bir neticeyi müntic²⁵⁸ olmuştur ki, o da kendisine illet etmek istediği iş bu taifeler zayıf düşmüş ve bütün cihana karşı devletin kuvvet ve kudretini meydana çıkmıştır.

Cem-i anâsır²⁵⁹ muhtelif-i ümem²⁶⁰ ve büyük küçük umûm milel²⁶¹ nezdinde bu gün malûm olmuştur ki: Yunan'ın en büyük düşmanı, senelerce rezâil²⁶²ine sabr u tahammül eden devlet-i aliyye-i Osmaniye değil ancak kendisini harbe teşvîk eyleyerek sırren ve cehren²⁶³ müsâade ve muâvenetlerinde bulunan ve esnâ-yı harbde Türkiye aleyhine kıyam²⁶⁴ ettirmeğe muvaffak olurum ümidiyle Makedonya'yı mal ve eslihâ²⁶⁵ ile dolduran İngiltere Devletidir. Halbuki: İngiltere iş bu teşebbüsünde büsbütün muvaffakiyetsiz kalıb ümidleri munkatı²⁶⁶ ve cümle mesâisi bâd u hevâ²⁶⁷ olmuş ve Yunan'ın mağlûbiyet-i siyasiyeye dûçar olarak münhezimen²⁶⁸ ricat eylemiştir.

İngiltere Devleti Mısır ve Nil Vadisinde nâil-i merâm²⁶⁹ olduğu halde bu yüzden hilâfet-i İslâmiyye ve saltanat-ı Osmaniye'nin temel taşına vazyed²⁷⁰ edeceğini zannediyor. Halbuki: kendisinin er ya geç perişanlıktan başka Mısır'da bir kısmeti olamayacağı der kârdır²⁷¹.

²⁵⁵ Mahrûsa: Büyük şehir

²⁵⁶ İlgâ-yı Desâyis : Hilelerin, oyunların, el altından yapılan işlerin ortadan kaldırılması

²⁵⁷ Mübâşeret: Bir işe başlama, girişme

²⁵⁸ Müntic: Netice veren, sebebiyet veren

²⁵⁹ Cem-i anâsır: Unsurların bütünü

²⁶⁰ Muhtelif-i ümem: Çeşitli yöneticiler, baştakiler

²⁶¹ Milel: Milletler

²⁶² Rezâil: Utanılacak ayıp işler

²⁶³ Sırren ve cehren: Gizliden ve açıktan

²⁶⁴ Kıyam: Kalkma, ayakta durma

²⁶⁵ Eslihâ: Silahlar

²⁶⁶ Munkatı: Kesilen, kesilmiş, kesik, aralıklı

²⁶⁷ Bâd u hevâ: Boşa gitme

²⁶⁸ Münhezimen: Bozularak, mağluben

²⁶⁹ Nâil-i merâm: Ulaşılmak istenen maksat, niyet, istek

²⁷⁰ Vazyed: El koyma, tayin, kurma

²⁷¹ Der kârdır: Malum, aşikar, bilinen, belli

Mısır'da İngilizlerin sîret-i hâliyesi²⁷² karâ'in-i kirâm²⁷³ hezerâtını mağrûr edemez. Zirâ bu hâlin vukû'u iş başında bulunan ricâl-i Mısriyye'nin zayıf siyâseti neticesi olduğu ma'lûm-ı enâm²⁷⁴ dır.

Bir de İngilizlerin idâre-i Mısriyye'yi istilâlarında meselenin cevherine bir te'sîri olamaz. Birinci Napolyon gibi bunlar da neticede memleketlerine iflahsız olarak döneceklerdir.

Devleti Aliyye'nin asıl adâvetine Mısır'ın İngiliz işgâl-i askeriyesi tahtında²⁷⁵ bulunması sebep olmuş ve oluyor olacağını ve İngilizlerin Mısır'da kalmaları için saltanat-ı seniyye ile asla ittifak edemeyeceğini İngiltere Devleti pekala bilmiştir. Çünkü Mısır meselesi demek saltanat ve hilâfet nokta-i nazarından Devlet-i Osmaniye için bir mesele-i hayâtiye demektir. Bunun içindir ki: İngiltere devleti saltanat-ı Osmaniye'nin devam ve bekası, tarîk-ı maksûdunda²⁷⁶ ayağına dokunacak bir taş ve Mısır'ı imtilâğı²⁷⁷ hususunda husûl bulacak bin türlü müşkilât ve mevânî'a²⁷⁸ bir menşe olduğunu, Mısırdaki kalmak ve Nil deresine vazyed etmek için binâ-yı saltanat-ı Osmaniye'yi hedm²⁷⁹ ile hilafet-i İslâmiyeyi İngiltere vesâyeti altında bulunacak ve her zaman elinde alet olacak bir kimse tarafına nakl eylemek en hayırlı vesile bulunduğunu bilmiştir.

Binaen aleyh Britanya Silisyonu arabları İngiltere'ye meyl ve devlet-i aliyye aleyhinde isyân ederler ümidiyle hilâfet-i arabiyye fikrini icâd etmiştir. Ancak gerek arab gerek sâir Müselmânlar gözlerinin önünde pek çok umûr-ı mühimme murûr²⁸⁰ ve nice havâdis-i fecî'a²⁸¹ ceryân ederek tecrübeler görmüş olduğundan İngiltere'nin artık hile ve hud'alarına²⁸² aldanmak derecesinden çok ziyâde âkıl u dürbîn²⁸³ ve sâhib-i tedbîr²⁸⁴ bulunuyorlar.

İşte bu fikre binaen idi ki: Ermeni mesâil-i zâilesi²⁸⁵ esnasında İngilizler umûm Müselmânlar üzerinde sâhib-i nüfûz bulunmak için memâlik-i mahrûsa-i şâhânedan²⁸⁶ olan Mısır'da ve bilâd-ı Arabî²⁸⁷ kendi hassalarına

²⁷² Sîret-i hâliye: İçi tavrı boş

²⁷³ Karâin-i kirâm: Yüksek soylu

²⁷⁴ Ma'lûm-ı enâm: Tüm insanlık tarafından bilinme

²⁷⁵ Taht: Altında

²⁷⁶ Tarîk-ı maksûd: İstenilen, arzu edilen yol

²⁷⁷ İmtilâ: Durdurma, toplama

²⁷⁸ Mevânî'a: Engeller

²⁷⁹ Hedm: Yıkma, harab etme

²⁸⁰ Umûr-ı mühimme murûr : Önemli emirlerin geçmesi, sona ermesi

²⁸¹ Havâdis-i fecî'a: Korkunç olaylar

²⁸² Hud'a: Aldatma, oyun, hile, dalavere, düzen

²⁸³ Âkıl u dürbîn: Akıl gözü, aklın hükmettiği, akla yakın olan

²⁸⁴ Sâhib-i tedbîr: Çare sahibi, çözüm üretmeye yönelen

²⁸⁵ Mesâil-i zâile: Sona ermiş meseleler

²⁸⁶ Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhâne: Osmanlı Devleti

çıkarmak şartıyla gazetelerinde Hüdâ'nın hıfz u himâyesinde olması devlet-i aliyyenin taksimi fikrini neşr ve tervîç²⁸⁸ ediyorlardı.*

Şimdiki padişahımız bulunan Şevketlû Abdülhamid-i Sâni Hazretleri hakkında İngilizlerin asl buğz ve adâvet²⁸⁹ etmeleri zât-ı a'lâ-yı şehri-yârîlerinin kelime-i İslâmî râye-i hilâfet-i İslâmiye altına cem²⁹⁰ içün ziyâdesiyle rağbet buyurduğundandır. Zira halife-i İslâmın tevhid-i kelime-i İslâma bu vech ile meyl ve rağbeti İngilizlerin en büyük emellerine bir engel yani İslâm arasına tohum-ı şikâk ve nifâk²⁹¹ ekmek bazılarını saltanat-ı Osmaniyye aleyhine hurûc ettirmek yollarını kapamak demek olacağı der-kârdır²⁹².

İşte bundan kara'in-i kirâm²⁹³ hazerâtı İslâmdan pek azlarının zât-ı a'lâ-yı Pâdişâhî aleyhine kıyamlarını İngilizlerin nazar-ı ehemmiyete alarak bu bâbda müsâade ve muâvenetlerinde bulunduğunun sebebini anlayabilirler.

Halife-i İslâmiyye İngiltere Devleti kendi vesâyeti altında bulundurabilse yani istediği tarafa tedvîr²⁹⁴ için elinde bir âlet yapsa cihânın her köşe ve bucağında sahib-i satvet²⁹⁵ ve nüfûz olacağını pekala biliyor. Zira –Allah göstermesin– o halde kendi tebası bulunan ehl-i İslâm arasında kâffe-i agraızını²⁹⁶ suhûletle²⁹⁷ tenfiz²⁹⁸ edeceği gibi hilâfet-i İslâmiyye vâsıtasıyla umûm Müslümanlar arasında sahib-i nüfûz olur.

Binaenaleyh İngiltere'nin saltanat-ı Osmaniye'nin hedm u tahribine²⁹⁹ çalışması garazlarından en büyüğü bulunan bir garazının husûlüne gayret ve bütün ümitlerini hiç derecesinde bırakacak kadar mühim olan bir ümid siyâsetine hizmet demek olacağı der-kârdır.

İngiltere'nin Mısır vasıtasıyla Sudan'ı taht-ı istilâyâ alması fikri İngilizlerce pek eskidir. İngilizler hakkında hüsn-i zanda bulunmuş olan Mısır Hükümeti

²⁸⁷ Bilâd-ı Arabî: Arap beldeleri, şehirleri

²⁸⁸ Tervîç: Kıymet ve itibarını artırma

* 1623 sâl-i milâdide “1033 Hicrî” idi ki birinci Şarles tarafından yani İngiltere'nin İstanbul Sefiri olan “Domasro” memleket-i Osmaniye'nin kocamış ve Türklerin bitmiş olduğundan bahisle “Türkiya”yı Avrupa devletlerine taksim lâiyhası yapmışdı, diye Türkçe bir kitapta okudum. Lil-mütercim

²⁸⁹ Adâvet: Düşmanlık

²⁹⁰ Cem: Toplanma, toplama

²⁹¹ Şikâk ve nifâk : Uyuşmazlık, bozuşma

²⁹² Der kârdır: Malum, aşikar, bilinen, belli

²⁹³ Karâin-i kirâm: Yüksek soylu

²⁹⁴ Tedvîr: Döndürme, arzu edilen şekle sokma

²⁹⁵ Satvet: Ezici kuvvet

²⁹⁶ Kâffe-i agraız: Bütün niyetler, maksatlar

²⁹⁷ Suhûlet: Kolaylık

²⁹⁸ Tenfiz: Hükümünü yürütme

²⁹⁹ Hedm u tahrib: Yıkma-bozma, harabetme-bozulma

vasıtasıyla “Gordon ve Samuel Baker” nâm zâtları İngiltere’nin Sudan’a göndermiş olduğu iş bu davamızı isbâta kâfidir.

Hilâfet-i İslâmiye’nin İngiltere nazar-ı vesâye³⁰⁰ ve himâyesi altında bulunması fikri dahî İngiltere Siyâsiyyûn-ı kadîmesi³⁰¹ tarafından çıkarılmış bir fikirdir. İngiliz erbâb-ı kalemî³⁰² bu bâbda pek çok sözler yazmışlardır.

Mısırca pek ma’rûf olan “Mister Bilânet” nâm zât dahî daha İngiltere Mısır’ı işgâl-i askerîsi altına almazdan mukaddemî “İstikbâl-i İslâm” nâmıyla bu mealde bir kitab yazmış ve istikbâl-i İslâm hakkında kendi hükümetinin garazlarını ve İngilizlerin ümidlerini bunda beyân etmişti.

“Mister Blânet” iş bu küttâbının evvelinde “Daha güzel daha muntazam dizilmek için bozulan bir inci gerdanlığa te’essüf³⁰³ edilmez” diye yazmış, yani saltanat-ı Osmaniyye’nin hedm ve tahribini Müselmânlar zarâr etmez ve akd-i manzûm-ı Osmaniye³⁰⁴, nin dağıtılması daha güzel daha iyi bir akd-i arabî³⁰⁵ yapmak içindir demek istemiştir ancak iş bu akd-i arabînin İslâm gerdanına değil belki Britanya gerdanına takılmasını İngilizlerin istediğini “Mister Bilânet” cenabları meskût-ı anh³⁰⁶ geçmiştir.

“Mister Bilânet” bu kitabında âlem-i İslâmın kuvvetini; müdir-i umûr³⁰⁷larının kuvvet ve saltanat-ı vâsia³⁰⁸ sahibi olacağını, Napolyon Bonapart’ın bu babdaki fikrini ve halife-i İslâm olmak ve kuvvet-i İslâmiyye kâ’id³⁰⁹’i bulunmak için keyfiyet-i teşebbüsünü bir tafsîl-i beyân³¹⁰ ederek hâl-i hazırda müteşebbis buldukları fikirden dolayı kumanın nazar-ı dikkatini celb eylemek istemiştir.

Bir de “Mister Bilânet” merkez-i hilâfet-i İslâmiyye “Mekke” şehri olmalı ve halife-i İslâm hâkim-i dünyevî değil ancak bir reis-i dînî bulunmalı diye söylemiştir. Bundan umûr-ı idâre-i dünyeviyyeyi keyfince çevirmek için İngiltere eline vermelidir demek istediği ma’lumdur.

Bunu müteakib (Mister Bilânet) diyor ki: Bu vech ile olacak bir halife-i İslâm; muâvenet ve müsâ’adesinde bulundurmak için bi’t-tabî bir müttefika muhtacdır ki: O da ancak İngiltere olabilir.

³⁰⁰ Nazar-ı vesâye : Tenbih gözüyle bakma

³⁰¹ Siyâsiyyûn-ı kadîmesi : Çok eski siyasetler

³⁰² Erbab-ı kalem: Kalem ehli

³⁰³ Te’essüf: Tasa, keder, üzüntü

³⁰⁴ Akd-i manzûm-ı Osmaniye: Osmanlı’nın düzenlenmiş anlaşması

³⁰⁵ Akd-i arabî: Arap anlaşması

³⁰⁶ Meskût-ı anh: Söylenmemiş

³⁰⁷ Müdir-i umûr: Genel direktör

³⁰⁸ Saltanat-ı vâsia: Geniş bol, şatafatlı

³⁰⁹ Kâ’id: Yedeğine alma, yanında bulundurma

³¹⁰ Tafsîl-i beyân: Derinlemesine açıklama

Netice; İstikbâl-i İslâm küttâbının mü'ellifi cenabları ebnâ-yı cins³¹¹inin tercüme-i efkâr-ı âmâlî³¹² bulunan iş bu küttabında ehl-i İslâmın İngiltereyi kendilerine devlet ittihâz etmelerini münâsib ve muvâfık³¹³ görmüş ve (Mister Bilânet) cenablarına artık halife-i İslâm İngiliz olmalıdır demekden başka bir şeyi kalmamıştır. Kara'in-i kirâm³¹⁴ hazerâtınca ber vech-i bâlâ³¹⁵ ma'rûzâtan³¹⁶ âpâşikâr³¹⁷ meydana çıkar ki: bu günde İngiltere'den başka saltanat-ı Osmaniye'nin ve tabi'î hilâfet-i İslâmiyenin hedmi³¹⁸ hususunda i'lân-ı adâvet eden bir düşman yoktur.

Bugün mesel-i şarkiyyeyi³¹⁹; İngiltere ile devlet-i aliyye dahî dâhil olduğu halde bütün Avrupa devletlerinin arasında bulunan nizâ meselesi diye ta'rif etmek mümkün olabilir.

Çünkü İngiltere'nin devlet-i aliyyeye adâveti hakikat de şark ve garb âlemlerine daha açığı umûmen Müselmân ve Hıristiyana adâvet demektir.

Devlet-i aliyye aleyhine İngiltere'nin duruğ³²⁰ ve desiseleri harbden ibâret bulunan iş bu harb siyâsetine karşı Avrupa'nın ne yapması lazım geleceği pek vazıhdır³²¹; zirâ Avrupa eğer sulh ve müsâlemet-i umûmiyye³²²nin devamını ve ervâh-ı beşer³²³in hıfz u himâye³²⁴sini istiyorsa İngiltere'ye karşı durmalıdır.

Rusya ve Fransa hükümetlerinin Ermeni Meselesinde İngiliz desiselerini ibtâl³²⁵ ve İngiltere ricâl-i siyâsesinin³²⁶ bu babdaki mesâ'isini ifsâd³²⁷ ettiklerini söylemek muvâfık-ı insâfdir³²⁸.

İngiltere devleti Avrupa devletlerine Zât-ı a'lâ-yı Şehr-i yâri³²⁹nin edilmesi hususuna resmen söylediği taleb-i red eylemiş olduklarını daha hiçbir kimse unutmadığımı zann eylerim.

³¹¹ Ebnâ-yı cins: Aynı cinsten olanlar

³¹² Efkar-ı âmâl: İşler hakkındaki düşünceler

³¹³ Muvâfık: Uygun

³¹⁴ Kara'in-i kirâm: Yüksek soylu

³¹⁵ Ber vech-i bâlâ: Yukarıda olduğu gibi

³¹⁶ Mâ'ruzat: Verilmiş, sunulmuş, arz olunmuşlar

³¹⁷ Âpâşikâr: Açıkça, aleni

³¹⁸ Hedmî: Yıkma, harabetme

³¹⁹ Mesele-i şarkiyye: Doğu meselesi

³²⁰ Duruğ: Gerçek olmayan söz, yalan

³²¹ Vâzih: Açık, meydanda, belli

³²² Müsâlemet-i umûmiyye: Genel bir barış içinde olma, toplumsal barışıklık

³²³ Ervâh-ı beşer: İnsanların ruhları

³²⁴ Hıfz u himâye: Saklama, koruma

³²⁵ İbtâl: Hükümsüz bırakma, sona erdirme

³²⁶ Ricâl-i siyâsiye: Siyaset adamları

³²⁷ İfsâd : Bozma, bozulma, fesada uğratılma

³²⁸ Muvâfık-ı insâf: Merhamete, vicdana uygun

Yunan harb-i ahirinde Almanya Devleti bütün Avrupa tarafından icra edilmesi lazım gelen bir vazifeyi deruhde ile İngiltere'ye karşı durduğundan galibiyet ve muzafferiyet-i devlet-i aliyye tarafından kalmış ve İngiltere ise siyâset-i şarkiyesinde dûçâr-ı hazelân³³⁰ olmuştur.

Devlet-i aliyye aleyhinde; İngiltere vesâirenin adâvetine karşı bütün Osmanlıların ve umûm Müselmânların nasıl bulunmaları lazım geleceği bir takım nankör sığıntı ve türedilerden başkalarınca pek âşikâr bir şeydir. O da hep Osmanlılar saltanat-ı seniyye bayrağının altına ictima³³¹ ve maksad-ı şerifleri yoluna canlarını fedâ ederek memleketlerini bütün kuvvetleriyle müdafâ'a etmeli ve esîr kalmayub ebediyâ hür yaşamaladırlar. Umûm Müselmânlar ise hilâfet-i mukaddese-i İslâmiye Sancağ-ı Şerîfinin çevresine birikip mâl ve canlarıyla bunu aziz etmelidirler. Zirâ Sancağ-ı Şerîf hilâfetin hıfzıyla kendi namus ve şereflerini hıfz ve bekâ-yı³³² rif'at³³³ ve azametiyle³³⁴ kendi haysiyetlerini ve akide-i mukaddese-i İslâmiyeyi³³⁵ a'lâ ve ibkâ³³⁶ etmiş olurlar.

³²⁹ Zât-ı A'lâ-yı Şehr-i Yâri: "Padişah" için söylenen özel tamlamadır. "Şanı büyük olan, şehre sevdalı" anlamındadır

³³⁰ Dûçâr-ı hazelân: Denizlere mahkum etme

³³¹ İctima: Toplama, toplanma

³³² Bekâ: Devam,sebat, bakilik

³³³ Rif'at: Yükseklik, yücelik

³³⁴ Azamet: Büyüklük, ululuk

³³⁵ Akide-i mukaddese-i İslâmiye: İslamın kutsal kuralları

³³⁶ İbkâ: Baki, devamlı, sürekli, daimi